

uudenmaan taidetoimikunta
nylands konstkommission
arts council of helsinki metropolitan region

Selvitystyö kulttuuripalvelujen hyödyntämisestä hoitoyksiköissä Uudellamaalla

Nina Suni

Työn ohjaajat:
Ava Numminen
Tiina Kuoppa
Uudenmaan taidetoimikunta

Kannen kuva: Jaana Räsänen
Taitto: Sanna Salo
Paino: AM Digipaino
2011

SISÄLLYSLUETTELO

1. Selvitystyön taustaa.....	4
2. Mitä ja miksi?.....	6
3. Tiedonkeruutapa.....	7
4. Hoitoyksiköiltä saadut vastaukset.....	8
4.1 Mahdollisuudet.....	8
4.2 Tavoitteet ja toiveet.....	10
4.3 Esteet.....	12
5. Kulttuurisektorilta saadut vastaukset.....	15
6. Yhteenveto.....	18
Lähteet.....	21
Liite 1.....	22
Liite 2.....	23

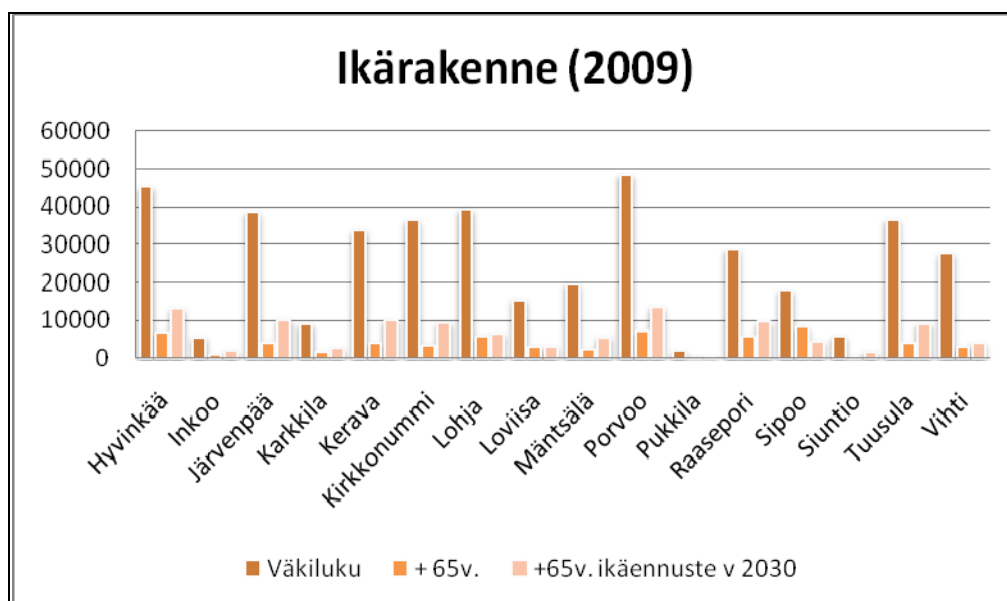
1. SELVITYSTYÖN TAUSTAA

Muutaman viimeisen vuosikymmenen aikana on kiinnostus vanhusten ja ikääntyvän sukupolven hyvinvointiin lisääntynyt. Syy tähän on ikääntyvän sukupolven valtava kasvu. Suomessa yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä on jatkuvasti kasvava ja ennusteiden mukaan vuoteen 2060 mennessä eläkeikäisten määrää tulee kaksinkertaistumaan. Yli 65-vuotiaiden osuudessa on nähtävissä kasvua myös Uudellamaalla (kuva 1). Lukumääränä tämä tarkoittaa koko Suomessa nousua nykyisestä 905 000:sta noin 1,8 miljoonaan. Yli 85-vuotiaiden määrä taas nousee nykyisestä 108 000:sta 463 000:seen (Tilastokeskus, väestöennuste 2009-2060). Vanhusväestön määrä tulee siten kasvamaan jyrkästi suhteessa työikäiseen väestöön. Vuonna 2005 oli Suomessa hoitoyksiköissä yli 75-vuotiaita yhteensä 30 000 ja ennusteiden mukaan luku tulee olemaan kahdenkymmenen vuoden kuluttua jopa 70 000. Näin ollen tulee myös väestöllinen huoltosuhte muuttumaan jyrkästi. Väestöllisellä huoltosuhteella viitataan lasten ja eläkeikäisten määrälliseen suhteeseen verrattuna työikäiseen väestöön. Lasten määrä tulee vähentymään, kun taas ikäihmisten määrä nousee radikaalisti.

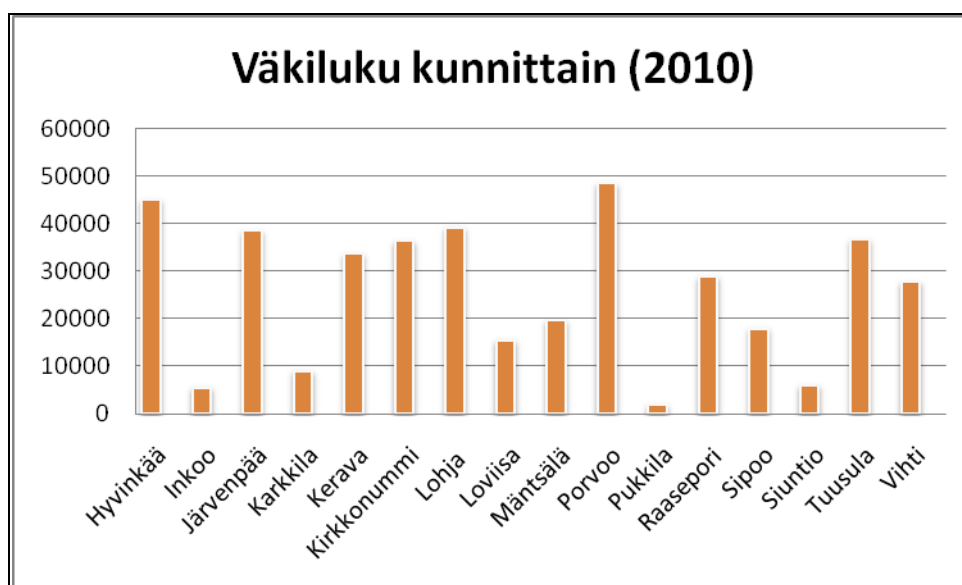
Selvitystyö kulttuuripalvelujen hyödyntämisestä hoitoyksiköissä Uudellamaalla tehtiin Uudenmaan taidetoimikunnan toimesta ja osana Opetus- ja kulttuuriministeriön käynnistämää toimintaohjelmaa "Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia". Tämä valtiotasoon toimintaohjelmaehdotus vuosille 2010–2014 valmistui vuonna 2010. Kyseisessä ehdotuksessa kehoitetaan kuntia huomioimaan toiminnassaan kulttuurin hyvinvointia ja terveyttä edistävät vaikutukset.

Käsillä olevan selvitystyön tavoitteena on auttaa pitkäaikaishoitoyksiköitä ja kulttuurintekijöitä löytämään toisensa kaikkia osapuolia, hoitoyksiköissä asuvia, hoitajia ja kulttuurintekijöitä, hyödyttävällä tavalla. Lähtökohtaisesti on kyse kulttuuri- ja sosiaalitoimen rajan ylittämisestä. Selvitystyö koski hoitokoti- ja kulttuurikentällä tehtävää tiedustelua, joka tehtiin 35 hoitolaitokselle eri puolilla Uusimaata. Näistä laitoksista on hieman yli puolet kunnallisia ja puolet yksityisiä. Kulttuuripuolelle oltiin yhteydessä yhteensä 53 henkilöön / organisaatioon. Selvitykseen kuuluvat kunnat ovat Hyvinkää, Inkoo, Järvenpää, Karkkila, Kerava, Kirkkonummi, Lohja, Loviisa, Mäntsälä, Porvoo, Pukkila, Raasepori, Sipoo, Siuntio, Tuusula ja Vihti. Kyseiset kunnat valittiin monipuolisen sijainnin sekä eroavien asukaslukujen vuoksi. Esimerkiksi suurimmassa kunnassa Porvoossa on asukasluku 48 599 ja pienimässä kunnassa Pukkilassa vastaava luku on 2 004 (kuva 2). Selvitystyön ulkopuolelle jätettiin pääkaupunkiseutu eli Helsinki, Espoo, Kauniainen ja Vantaa.

Työn alkuvaiheessa oli raporttiin tarkoitus liittää vanhushoitoyksiköiden lisäksi myös vammais- ja mielenterveyspalveluja tarjoavat tahot, mutta näiden kolmen toimijan erilaisuudesta johtuen rajattiin työ koskemaan ainoastaan vanhushoitoyksiköitä.

Kuva 1. Ikärakenne ja -ennuste selvityksen kohteena olevissa Uudenmaan kunnissa. Lähde: Kuntatiedon keskus.

Kuva 2. Väkiluku kunnittain (2010). Lähde: Kuntatiedon keskus.

2. MITÄ JA MIKSI?

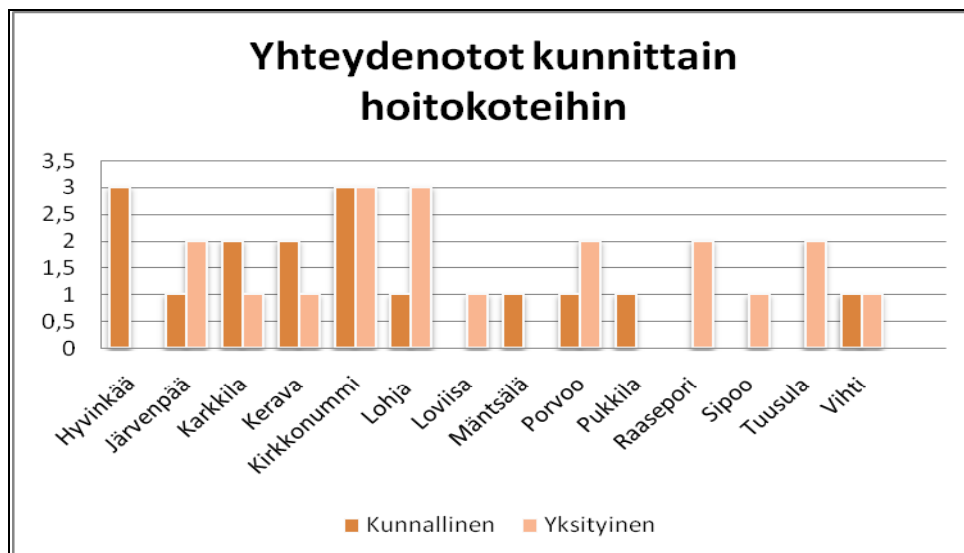
Selvitystyön tarkoituksena oli kartoittaa, hyödynnetäänkö hoitoyksiköissä kulttuuripalveluja, millaisia palveluja ja missä mittakaavassa. Lisäksi kartoitettiin millaisia toiveita hoitolaitoksilla, sekä työntekijöillä että hoitoyksiköissä asuvilla vanhuksilla, on kulttuuritarjonnan suhteen. Puhuttaessa vanhuksista on tärkeä huomioda, että kyseessä ei ole homogeeninen ryhmä samankaltaisilla toiveilla ja tarpeilla varustettuja ihmisiä. Hoitoyksiköissä asuvat vanhukset on kohdattava yksilöinä, joista jokaisella on omat henkilökohtaiset intressinsä. Heitä ei tule yrittää panna samaan muottiin. Yksi pitää askartelusta kun taas toisesta se voi tuntua nöyryyttävältä. Jollekin on klassinen musiikki tärkeää, toiselle iskelmät tai virret. Lisähaastetta tuo myös vieraskielisten vanhusten määrä, jonka ennustetaan kasvavan. On myös otettava huomioon, miten heille pystytään tarjoamaan tarkoituksenomaista kulttuuritoimintaa.

Kulttuurilla ja sen hyvinvointia ja terveyttä edistävillä vaikutuksilla viitataan siis laajaan kenttään. Kulttuuri käsittää suuren kirjon. Se ei rajaudu pelkästään ammattilaisten tarjoamiin kulttuuri- ja taidepalveluihin, vaan kattaa kaikenlaisen toiminnan puutarhanhoidosta ja ulkoilusta ammattilaisten järjestämiin kulttuuri- ja taide-esityksiin. Selvitystyön tarkoituksena ei ollut rajata pois mitään kulttuurikäsitteestä ja sitä kautta pahimmassa tapauksessa supistaa taiteen ja kulttuurin hyvinvointia edistävää toimintaa. Tarkoitus oli painottaa ja muistuttaa, että pienetkin asiat, kuten laulutuokio, kukkapenkkin kitkeminen tai piparien leipominen, voivat olla arvokasta ja huomioitavaa toimintaa.

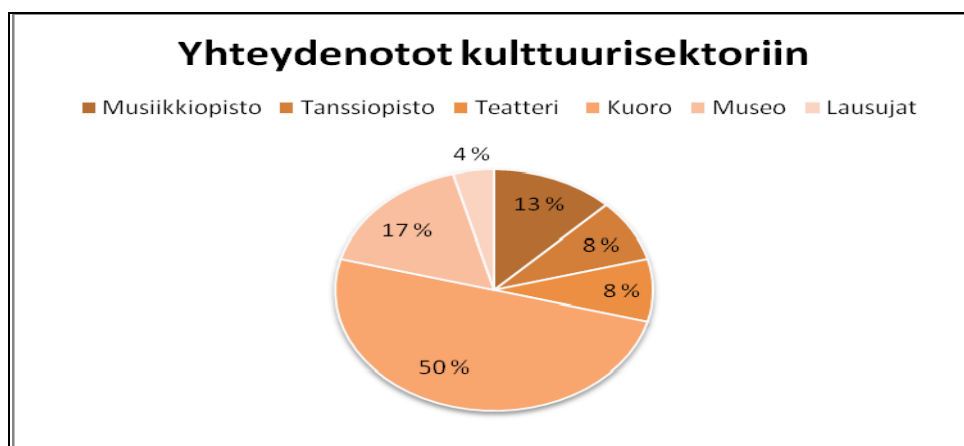
Selvitystyössä lähestyttiin myös kulttuurituottajatahoja. Tarkoituksena oli saada kokonaisvaltaisempi kuva kulttuurisektorin ja hoitopuolen yhteistyöstä, tai kuten selvitystyössä kävi ilmi, pikemminkin sen puutteesta. Selvityksessä kartoitettiin kulttuuritahojen omatoiminen aktiivisuus ja kontaktien luonti hoitokentällä.

3. TIEDONKERUUTAPA

Selvitystyöhön sisältyi yhteensä 35 hoitolaitosta eri puolilta Uusimaata (kuva 3). Näistä kyselyyn vastasi 21 laitosta. Laitoksista on hieman yli puolet kunnallisia ja puolet yksityisiä. Kulttuuripuolelle oltiin yhteydessä yhteensä noin viiteenkymmeneen henkilöön / organisaatioon, joista kuitenkin ainoastaan puolelta saatiin vastaus. Kulttuuritoimijat olivat tässä tapauksessa pääsääntöisesti teattereita, musiikkiopistoja, tanssiopistoja, kuoroja ja museoita (kuva 4). Tiedonkeruu tapahtui sähköpostitse ja puhelimitse. Kaikille tahoille lähetettiin kyselylomake, jonka avulla pyrittiin selvittämään, minkä verran kuntien kulttuuritoimijat jo tekevät yhteistyötä alueen hoitoyksiköiden, sairaaloiden jne. kanssa. Tarkoituksena oli kartoittaa nykytilanne, haasteet, toiveet sekä mahdollisiksi koetut esteet.

Kuva 3. Yhteydenotot hoitopuolelle.

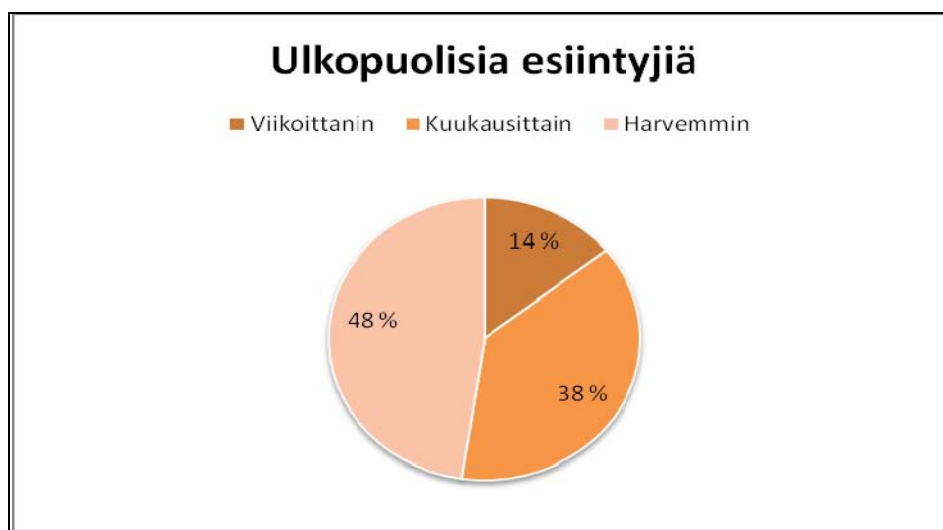
Kuva 4. Yhteydenotot kulttuurisectoriin.

4. HOITOYKSIKÖILTÄ SAADUT VASTAUKSET

Kyselyssä selvitettiin, käykö hoitoyksiköissä ulkopuolisia taiteilijoita ja vapaaehtoisia esiintymässä ja viihdyttämässä asukkaita, sekä ovatko käynnit säännöllisiä vai satunnaisia. Kyselyssä eroteltiin ulkopuoliset esiintyvät vierailijat, vapaaehtoiset kävijät ja omaiset. Esiintyvillä vierailijoilla tarkoitetaan kulttuuri- ja taidealan edustajia, jotka tulevat nimenomaan esiintymään hoitoyksiköihin. Vapaaehtoisilla viitataan kaikkiin vapaaehtoisiin kävijöihin, kuten esimerkiksi ulkoiluttajiin tai koirakavereihin. Omaiset taas ovat hoitoyksiköissä asuvien sukulaisia, ystäviä tai vastaavia. Osana selvitystä kysyttiin myös, minkälaisia mahdollisuuksia, mitä toiveita ja tavoitteita hoitoyksiköillä ja sen asukkailla on sekä mitkä asiat koettiin ongelmalliseksi. Kysely on liitteessä 1.

4.1 Mahdollisuudet

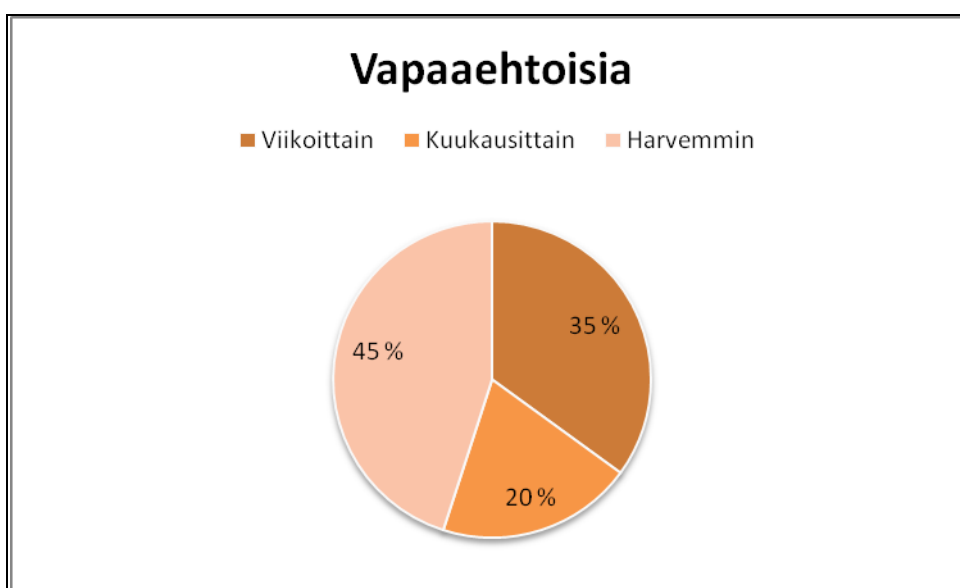
Yhteistä hoitokentällä oli, että melkein jokainen vastaaja toivoi lisää aktiivista toimintaa yksiköihin. Toiveet eivät olleet suuria, vaan liittyivät usein ainoastaan yhdesäoloon ja yksinkertaisesti välittämiseen. Pääsääntöisesti hoitoyksiköissä käy kuukausittain ulkopuolisia esiintyviä vierailijoita noin kerran tai kaksi kuukaudessa. Esiintyjien suma sijoittuu usein juhlapyhiin, kuten jouluun ja pääsiäiseen, kun taas kesäisin on kovin hiljaista. Osassa hoitoyksiköitä käy ulkopuolisia esiintyjiä ainoastaan satunnaisesti, yleensä juuri juhlapyhinä. Harvassa hoitoyksikössä käy useammin tai jopa viikoittain esiintyviä vierailijoita.

Kuva 5. Ulkopuolisten esiintyjien käyntimäärät hoitoyksiköissä.

Vapaaehtoisten kävijöiden määrät vaihtelevat suuresti hoitoyksiköistä riippuen. Joissakin hoitoyksiköissä vapaaehtoisia käy viikoittain, joissakin taas ei koskaan. Vapaaehtoisia ovat esimerkiksi laulattajat, lukijat, ulkoiluttajat, eläinten kanssa vierailevat ja muistijumppavetäjät. Esimerkiksi päiväkodin lapsia käy hoitolaitoksissa harvemmin, yleensä ainoastaan muutaman kerran vuodessa ja useimmiten juuri juhlapyhien alla. Joissakin yksiköissä käy omaisia päivittäin kun taas toisissa harvoin. Eräässä hoitokodissa ilmoitettiin, että omaisia ja vapaaehtoisia ei yksinkertaisesti käy ollenkaan:

”Vapaaehtoisia meillä ei ole koskaan ollut!”¹

Kuva 6. Vapaaehtoisten käyntimäärät hoitoyksiköissä.

¹ Porvoo, 21.1.2011, sähköposti.

Positiivinen tapausesimerkki Pukkilasta

Pukkilassa ajatus vanhainkodista on laajentunut käsittämään hyvinvointikeskuksen "Onni", jossa kaikenikäiset kuntalaiset voivat kohdata.

Hyvinvointikeskus Onnin katon alle on koottu paitsi asumispalveluyksikkö Onninkodit (hoivaryhmäkoti, dementiakoti ja palveluasuntoja), myös esimerkiksi terveyskeskus, kahvio, kuntosali ja allasosasto. Samalla Onni toimii kulttuurikeskukseksi. Kaikki keskuksessa tarjottava kulttuuritoiminta on myös Onninkotien asukkaiden saatavilla ja toimintaa rakennetaan myös heitä kuunnellen.

Onninkodit tekee yhteistyötä kunnan, vapaaehtoisten, seurakunnan, päiväkerhon ja terveydenhuolto-oppilaitosten kanssa. Onni Nurmen Säätiön tuella toteutettava kunnan järjestämä ikääntyneiden toiminta mahdollistaa ulkopuolisten taiteilijoiden vierailun säännöllisesti hyvinvointikeskuksessa. Lapsien esiintymiset asumispalveluyksikössä on sovittu etukäteen koko vuodelle. Vapaaehtoisia ulkoiluttajia ja keskustelijoita on viikoittain. Eläimiä vierailee satunnaisesti. Omaiset ovat halukkaita musisoimaan asukkaiden kanssa. Yhteistyö säätiön ja muiden toimijoiden kanssa on runsasta ja tarjontaa joudutaan jopa hieman karsimaan.

Kerran kuukaudessa pidetään hyvinvointikeskuksen tiloissa avoimia kulttuuri-iltoja, joihin Onninkotien asukkaat voivat osallistua muiden kuntalaisten kanssa. Viikoittaisessa toiminnassa on mukana aiemmin mainittujen tahojen lisäksi Porvoonseudun musiikkiopisto, jonka kanssa tehdään yhteistyötä senioritoiminnan kehittämiseksi alueella. Yhteistyötä tehdään myös Lohjan kaupunginorkesterin kanssa. Mäntsälän kansalaisopiston hyvinvointikeskuksessa järjestämiin istumantansseihin ja kädentaitotoimintaan on osin myös Onninkotien asukkaiden mahdollista osallistua. Onnipäivänkonsertti tarjotaan maksutta kaikille yli 65-vuotiaille pukkilalaisille. Lisäksi järjestetään näyttelyitä.

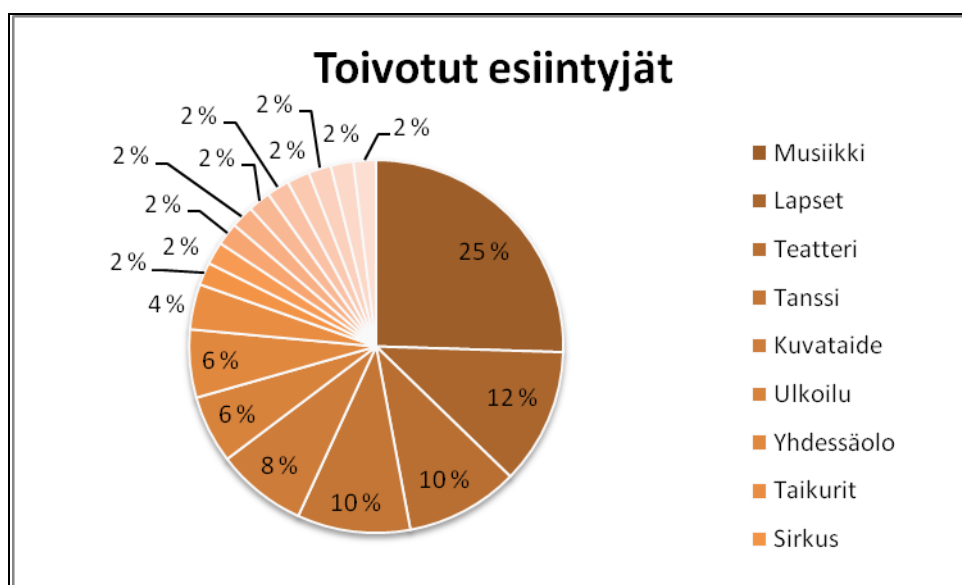
4.2 Tavoitteet ja toiveet

Erityisen ilahduttavia ja kaivattuja tapahtumia ovat usein mainitut tanssit elävän musiikin tahdissa, lauluesitykset, lasten esitykset, pyörätuolitanssi, erilaiset ulkoilutapahtumat, liikuntatuokiot, teatteri, hengelliset tapahtumat, juttuseura, värikkäät tanssiesitykset, kuvataide, säännölliset musiikkituokiot, hieman harvinaisemmat posetiivarit, taikurit, sirkusklovnit, veteraaniasiaan liittyvät esiintyjät, ikääntyneiden tarpeisiin liittyvät muotinäytökset ja myyntitilaisuudet tai yksinkertaisesti - kaikki vapaaehtoiset vierailijat (kuva 7). Tiivistäen voisi todeta, että kaikenlaiset esitykset, jotka ovat sopivan pituisia, hyvin näkyviä ja kuuluvia ovat erittäin kaivattuja jokaiseen hoitoyksikköön. Kuitenkin vastauksien monipuolisuudesta on nähtävissä miten erilaisia asioita hoitoyksiköissä asuvat kaipaavat. Kaikki eivät nauti samoista asioista, vaan on muistettava taas,

että asukkailla voi olla täysin erilaiset taustat ja lähtökohdat sekä siten myös eri mielenkiinnonkohteet.

Eräissä yksiköissä todettiin, että ohjelmien kesto olisi hyvä olla noin 30–60 minuuttia ja ihanteellisin aika on iltapäivällä klo 13–14 välillä. Hoitajan mukaan klo 17 jälkeen asukkaat haluavat vetäytyä huoneisiinsa, joten sen jälkeen ohjelmatuokioita ei kannata pitää. Tämä kuitenkin oli yhden hoitajan mielipide, ei asukkaiden. Näin tarkat aikataulut voidaan nähdä esteenä kulttuuripuolella. Esimerkiksi harrastajapohjalta toimivat kulttuurituottajat ovat usein vapaita ainoastaan iltaisin ja viikonloppuisin. Onko siis tarkoituksenmukaista sanella hoitopuolelta näin tarkat ajankohdat esiintyville vierailijoille? Hoitolaitokselle työrutiinien kannalta sopivimmat ajat eivät välttämättä myöskään ole asukkailla parhaat mahdolliset. Parasta olisi, jos sekä kulttuuri- että hoitopuoli joustaisivat ja toimisivat asukkaan edun mukaisesti ja työskentelisivät sen eteen, että yhteinen sävel ja yhdessä suunniteltu aikataulu löydettäisiin.

Huomioitavaa on myös, että useissa hoitoyksiköissä asukkaat ovat lähinnä passiivisia kulttuurin vastaanottajia. Johtuuko tämä lähinnä siitä, että näin on helpointa hoitoyksikölle ja sen henkilökunnalle ja/tai kulttuurituottajille?

Kuva 7. Toivotut esiintyjät.

Yhteenvetona voidaan todeta, että hoitoyksiköissä kaivataan yhteistyötä selvästi lisää eri kulttuuritahojen kanssa. Yksiköt ottavat mielellään vastaan esiintyjä ja ovat kiinnostuneita yhteistyöstä eri toimijoiden kanssa. Näistä mainittiin esimerkiksi kaupunginorkesterit, musiikkioppilaitokset, kuvataideoppilaitokset, tanssiopistot ja kaupunginteatterit. Muutamassa yksikössä jopa toivottiin yhteistyötä senioriteatterin kanssa, jotta vanhukset pääsisivät itse osallistumaan teatterin tekemiseen.

*”Olemme aina kiinnostuneita yhteistyöstä eri toimijoiden kanssa, jotta asukkaamme saisivat monipuolista virikettä elämäänsä.”*²

4.3 Esteet

Kulttuurin tuominen hoitolaitoksiin ei kuitenkaan ole ongelmaton. Useissa hoitolaitoksissa ollaan pettyneitä nykytilanteeseen ja esteenä nähdään usein yhteistyön sekä resurssien vähyys. Monella hoitolaitoksella on tavoitteena, että kulttuuripalveluja hyödynnettäisiin vähintään kerran kuussa. Näin kuitenkin syystä tai toisesta jää tapahtumatta.

*”Useimmiten vanhusten vuorokausi on pitkä ja yksinäinen vaikka asui palvelutalossa. Ulkopuolisten käynti tuo tuulahduksia sieltä, minne monella ei ole mahdollisuutta mennä. Kaikki ulkopuolelta tuleva virkistys otetaan ilolla ja kiitollisuudella vastaan. Pienempääkin tapahtumaa odotellaan useita päiviä. Siihen valmistaudutaan ehkä miettimällä mitä puetaan päälle ja miten siellä ollaan. Tapahtumaa muistellaan jälkeenpäin pitkään. Ehkä myös sitä, mitä muilla oli päällä ja miten muut tapahtumassa toimivat.”*³

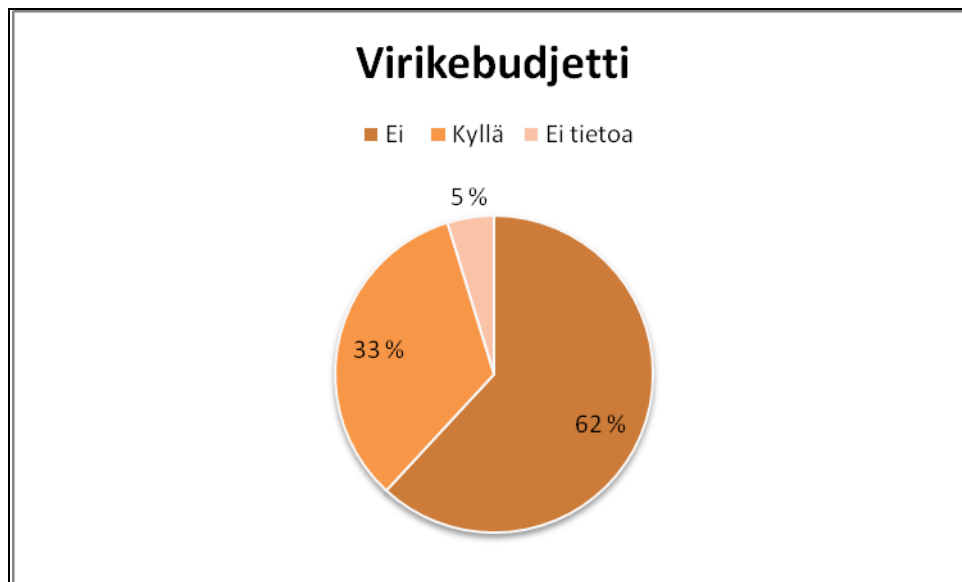
Vain osalla vastaajista oli vuotuisen budjettiin laskettu varoja virkistystoimintaan ja ainoastaan yhdellä hoitolaitoksella oli nimetty tietty henkilö työskentelemään virkistystoiminnan kehittämiseksi. Ainoastaan yksi vastaaja tiesi tarkan budjettisumman (kuva 8).

*”On valtava ristiriita siinä, että hoitolaitosten johto ja yleiset suositukset edellyttävät erilaisen viriketoiminnan järjestämistä, mutta minkäänlaisia resursseja tai määrärahoja ei niihin myönnetä.”*⁴

² Lohja, 11.1.2011, sähköposti.

³ Kerava, 3.12.2010, sähköposti.

⁴ Karkkila, 10.2.2011, sähköposti.

Kuva 8. Vuotuisten virikebudjettien määrä.

Negatiivinen tapausesimerkki Porvoosta

”Täytyy sanoa että kunnan kulttuuritoimijat eivät tee meidän kanssa yhtään yhteistyötä. Olen ollut tässä hoitokodissa 14 vuotta ja yhden kerran ovat kulttuuritoimijat järjestäneet meille ohjelmaa (silloin kun Suomi täytti 90 vuotta).

Meillä käy ulkopuolisia taiteilijoita aina silloin tällöin. Joskus ostamme tänne teatteriesityksiä, tai sitten menemme asukkaiden kanssa itse katsomaan teatteria. On kuitenkin parempi järjestää ohjelmaa meillä, koska silloin voivat kaikki asukkaat osallistua. Resurssien kannalta on mahdotonta ottaa kaikki asukkaat mukaan johonkin.

Koulut ja päiväkodit ovat joskus käyneet, samoin kuorot ja tanhuseurat. Teemme myös Marttojen kanssa yhteistyötä. Vapaaehtoisia meillä ei ole kuitenkaan koskaan ollut!

Nämä tapahtumat ovat satunnaisia eivätkä kuulu toimintasuunnitelmaan. En myöskään tiedä miten hoitoyksikön johto budjetoit rahanamme. Olisi mukava järjestää asukkaille jotain kivaa.”

Hankkeet voivat myös kaatua muihinkin kuin rahallisiin seikkoihin. Esimerkiksi eräs hoitolaitos yritti hankkia lainaan taideteoksia tiloihinsa, mutta hanke kaatui vakuutuksien puutteeseen. Hoitolaitoksen oma vakuutus ei olisi korvannut vahingoittuneita taideteoksia, joten teoksia ei voitu lainata. Samankaltaisesta projektista löytyy kui-

tenkin myös positiivinen esimerkki Vantaalta. Vantaan Taiteilijaseuran jäsentäiteilijat aloittivat hankkeen, jossa kunnan eri vanhustenhoitoyksiköiden yleisiin tiloihin ripustetaan vaihtuvia taidenäyttelyitä. Tarkoituksena on tarjota hoitoyksiköissä asuville ja työskenteleville mahdollisuus nauttia kuukauden välein vaihtuvista taideteoksista. Vantaan Taiteilijaseura sai Vantaan kaupungilta apurahan hankkeen toteuttamiseen, joten kustannuksia ei tullut hoitoyksiköille maksettavaksi. Tällainen toiminta on hyödyllistä sekä kulttuuri- että hoitotahoille. Samalla kun taiteilijoita työllistetään, saavat hoitoyksiköissä asuvat ja työskentelevät mahdollisuuden nauttia taiteesta.

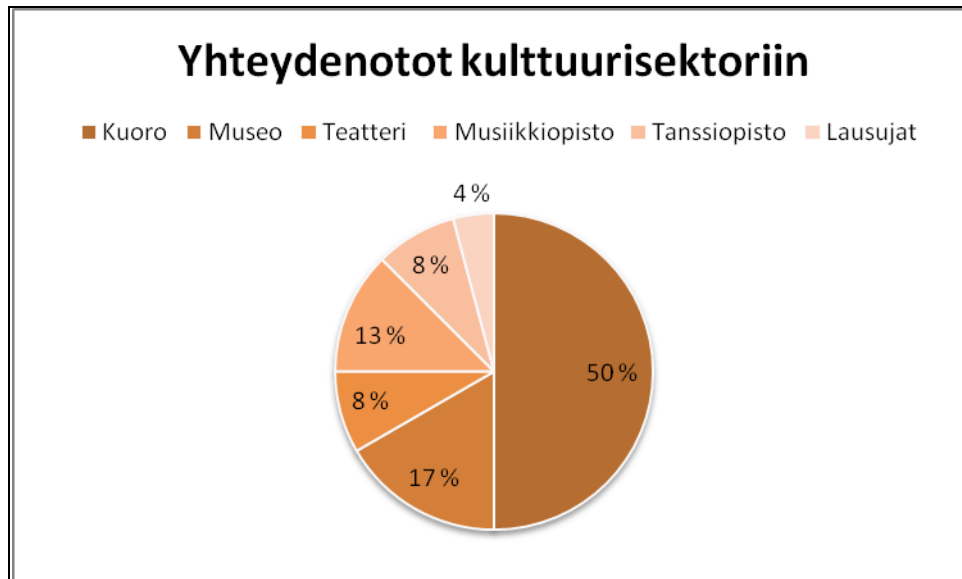
Hoitoyksiköissä kaivataan ennen kaikkea kulttuuritarjonnan säännöllisyyttä, pysyvyyttä ja monipuolisuutta, konkreettisia tahoja, joihin voidaan olla yhteydessä, sekä aktiivisempaa lähestymistä kulttuuritahojen puolelta. Kulttuuripuoli ei ole kuitenkaan yksin vastuussa yhteydenottojen vähyyteen viitaten. Myös hoitopuolen on aktivoitava asian tiimoilta, sillä yhteistyö vaatii molemmilta tahoilta oikeaa tahtotilaa asioiden toteutumiseen.

”Kiitos kyselystä ja siitä, että meidän vanhuksistamme välitetään. Olisi hienoa jos saisi heille[asukkaille] jotain viihdetoimintaa säännöllisesti järjestettynä.”⁵

⁵ Porvoo, 17.1.2011, sähköposti.

5. KULTTUURISEKTORILTA SAADUT VASTAUKSET

Kulttuurisektorilla tarkoitetaan tässä yhteydessä sekä yksityisiä että kunnallisia kulttuurialan edustajia, harrastajaryhmiä ja eri taidelaitoksia ja -kouluja. Selvitystyössä lähestyttiin monipuolisesti eri taidealojen edustajia, mukaan lukien eri kuorokokoonpanoja, teattereita, museoja sekä musiikki- ja tanssiopistoja. Lisäksi yhdeltä lausuntaryhmältä saatiin vastaus (kuva 9).

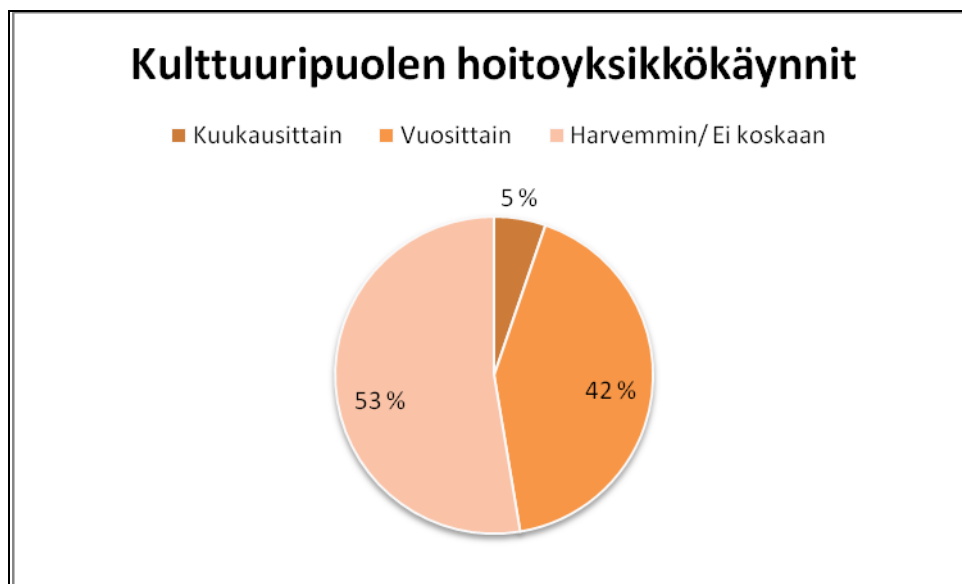
Kuva 9. Yhteydenotot kulttuurisektoriin.

Kulttuurisektoria lähestyttiin samalla tavalla kuin hoitopuoltakin eli sähköpostitse ja puhelimitse. Tarkoituksena oli selvittää, missä määrin kuntien eri kulttuuritahot ovat huomioineet hoitoyksiköitä toimintasuunnitelmissaan. Kysely on liitteessä 2.

Kyselyssä pyrittiin selvittämään esimerkiksi miten hoitoyksiköissä asuvat henkilöt on huomioitu toiminnassa, ovatko kulttuuripuolen edustajat käyneet esiintymässä tai tapaamassa kuntansa eri hoitoyksiköissä asuvia asukkaita ja henkilökuntaa, sekä onko tämä toiminta säännöllistä vai satunnaista.

Selvitystyössä huomattiin, että kulttuuripuolella koettiin kyseinen aihepiiri haasteelliseksi. Hoitopuoli on pääsääntöisesti sivuutettu toimintasuunnitelmissa eri syistä johtuen. Selvitystyön yhteydessä oli yhteydenottoja kulttuurisektorinedustajiin yhteensä noin viisikymmentä, mutta ainoastaan puolelta saatiin vastaus. Kulttuurisektori on ollut vähäisesti tekemisissä hoitopuolen kanssa. Varsinkin itsenäinen lähestyminen hoitosektorin toimijoihin oli niukkaa. Vastauksista käy ilmi, että käynnit hoitoyksiköis-

sä sijoittuvat usein johonkin juhlapyhään, kuten joulun, pääsiäiseen, äitien- ja isäinpäivään sekä vappuun. Muutoin on yhteydenotto ollut olematonta ja käynnit ainoastaan satunnaisia (kuva 10).

Kuva 10. Kulttuuripuolen hoitoyksikkökäynnit.

Vähäiseen yhteistoimintaan luettiin monia syitä, kuten ajan- ja resurssien puute, esimiehen luvan hankkiminen, esiintymislavan sekä valo- ja äänitekniikan puuttuminen, järjestelyjen hankaluus, sekä tilojen huonokuntoiset pianot. Yhteenvedona voisi todeta, että oikeaa tahtotilaa ei yksinkertaisesti löydy ja kiinnostuksen puute on suurin ongelma. Tässä kohtaa voitaisiin peräänkuuluttaa myös luovuutta kulttuurisektorilta. Tuleeko esiintymislavan tai valo- ja äänitekniikan puute oikeasti nähdä esteenä vai mieluummin haasteena luovemman toiminnan toteuttamiseen?

Muutamit tahot toivoivat enemmän yhteistyötä hoitokentän kanssa, mutta näissä tapauksissa ei omaa aktiivisuutta mainittu. Vain jos hoitopuolelta ollaan yhteydessä, voidaan tällöin pyynnöstä lähteä esiintymään.

”Pyyntöstä voimme käydä esiintymässä muulloinkin, jos valmiuksia ja tarvetta löytyy. Jos puhutaan rahasta, niin kuoronjohtajalle matkat ja palkkio olisi paikallaan, ilman rahaa on vaikea toimia.”

Poikkeuksena ovat kuitenkin museot, jotka ovat huomioineet toiminnassaan hyvin erikoisryhmät, tarkoittaen tässä tapauksessa esimerkiksi liikuntaesteellisiä asia-

kasryhmiä. Kyseessä on kuitenkin usein tarjonta itse museorakennuksessa. Museoissa on usein järjestetty kulkumahdollisuus pyörätuolilla ja kuulovammaisille induktiosilmukka. Joissain museoissa tarjotaan esimerkiksi sokeille hansikkaita, jotta he pääsevät koskettelemaan huonekaluja. Museokäynnit ovat ilmaisia erikoisryhmille, ja erilaisten työpajojen tarjoaminen on myös yleistä.

”Taidemuseon tehtävänä on voimauttavien kokemusten tuottaminen ja erilaisten erityisryhmien tekeminen näkyväksi.” ⁶

Positiivinen tapausesimerkki

Keravan Lausujat ry:n puheenjohtaja Kaisu Mäkinen toteaa, että ”häpeäkseni on sanottava, että käymme vain satunnaisesti terveyskeskuksessa ja vanhainkodissa.” Mäkinen lupaa ottaa asian esille kevään suunnittelukokouksessa ja kiittää ravistelusta. Jo parin päivän päästä saapuu viesti, jossa Mäkinen kertoo kevään suunnitelmista, joihin kuuluu käynti vanhainkodissa ja palvelutalossa. Samoin he tulevat tekemään myös syksyllä.

⁶ Arja Elovirta, Keravan taidemuseo, 25.11.2010, sähköposti.

6. YHTEENVETO

Vanhuus ja ikääntyminen ovat asioita, jotka koskevat meistä jokaista. Kaikki me ikäännyimme ja meillä on läheisiä, jotka ovat jo saavuttaneet vanhuusiän. Nämä asiat siis tapahtuvat tässä ja nyt kaikille. Ei ole tarkoituksenmukaista sivuuttaa faktoja, jotka meistä jokainen joutuu jonain päivänä kohtaamaan. On yhteinen haasteemme tarjota tälle alati kasvavalle sukupolvelle arki, joka on tarkoituksellista ja elämisen arvoista. Suomi on suureen haasteen edessä, ja viimeistään nyt on löydettävä toimivia toimintamalleja, joista yksi on kulttuurisektorin integroituminen hoitosektoriin.

Selvitystyössä huomattiin, miten hoitopuolella tiedostetaan kulttuurin hyvinvointia lisäävät mahdollisuudet. Kuitenkin itse toteutus on vielä haasteellista useissa hoitoyksiköissä. Yksiköissä toivotaan lisää vierailevia esiintyjiä sekä vapaaehtoistoimintaa, mutta kuitenkin tietyn mukavuusalueen sisäpuolella. Aina ei muisteta, että se, mikä hoitoyksikölle ja henkilökunnalle on helppointa, ei välttämättä ole asukkaan parhaan edun mukaista. Pienellä asennemuutoksella ja motivoitumisella varmasti löydettäisiin kaikkia osapuolia tyydyttävä ja palkitseva ratkaisu.

Hoitotyö on vaativaa. Miten viedä eteenpäin ajatusta, että kulttuurinen hyvinvointi koskisi myös työntekijöitä? Asukkaiden lisäksi myös hoitajat viettävät ison osan arjestaan hoitoyksiköissä, joten aktiivinen ja monipuolinen kulttuuritoiminta palkitsisi molempia osapuolia eikä hyvin organisoituna koituisi taakaksi henkilökunnalle.

Hoito- ja kulttuurisektorin välillä tuntuu vallitsevan syvä hiljaisuus. Kommunikaatiokatkos on enemmän sääntö kuin poikkeus. Kummallakaan taholla ei tiedetä mitä toisella taholla tarvitaan, mihin olla yhteydessä ja mitä on tarjottavana. Asian vähättely ja sivuuttaminen vaikuttaa tämän selvityksen perusteella yleiseltä. Tyydytään asiantilaan sellaisena kuin se nyt on. Hoitopuolella tämä tarkoittaa sitä, että asioiden organisointi voi tuntua kaiken muun työn ohella raskaalta, kun taas kulttuuripuolella selvästi vallitsee ajatusmalli että ”kyllä muut hoitavat.” Jos kaikki ajattelevat näin, mikään ei todellakaan muutu!

Selvitystyötä tehdessä heräsi myös kysymys, miksi vapaaehtoisten kävijöiden määrä on niin vähäistä hoitoyksiköissä? Miksi vapaaehtoistoiminta on puutteellista Suomessa, kuten ilmeisesti muissakin ns. hyvinvointivaltioissa? Tämä on seikka, jota tulisi pohtia yhteiskunnassamme. Ei ole tarkoituksenmukaista myöskään sysätä vastuuta vain hoitolaitoksiin tai kulttuurisektorille. Vastuunottaminen vanhuksista kuuluu kaikille.

Miten siis saadaan eri tahot aktivoitumaan ja kokemaan asia tärkeäksi? Kaikki tietenkin lähtee asian tiedostamisesta. Mitään ei voi korjata, jos sen ei tiedä olevan rikki. Kulttuuripuolen on tiedostettava mitä sillä on tarjottavana ja miten sitä voi hoitopuolelle tarjota. On alettava rakentaa siltoja. Kulttuuri ei saa olla olemassa ainoastaan itseisarvollisesti. Tulee muistaa mitä kulttuurilla oikeastaan tarkoitetaan: yhteisön tai koko ihmiskunnan henkisten ja aineellisten saavutusten kokonaisuutta. Kulttuurin avulla ihminen hahmottaa ympäristöään, arvottaa itseään ja muita sekä rakentaa identiteettiään.

Hoitopuolella taas on tiedostettava miten pienillä teoilla voidaan parantaa ihmisten elämänlaatua ja saada aikaan onnen ja hyvinvoinnin hetkiä arkeen kulttuurin keinoin. Järjestelykysymykset pitäisi nähdä ainoastaan järjestelykysymyksinä eikä ylitsepääsemättöminä esteinä.

Kehittämisajatuksia hoitoyksiköille.

- Uskallusta poiketa toisinaan rutiineista ja ”talon tavoista”.
- Avoimuutta muutoksiin ja tiedostamista pienien asioiden positiivisista vaikutuksista.
- Oman aktiivisuuden korostamista. Ei odoteta yhteistyöehdotuksia ainoastaan muilta tahoilta, vaan pyritään luomaan niitä myös itse.
- Tiedottamista ja koulutusta omaisille ja vapaaehtoisille heidän tärkeästä roolistaan vanhusten elämässä ja arjessa.
- Kodinomaisuuden korostamista hoitoyksiköissä kulttuurin ja taiteen avulla.
- Vanhusten näkemistä yksilöinä.
- Henkilökunnan kulttuuripainotteista kouluttamista.
- Resurssien uudelleenjärjestely. Tulee tarkastella, mitkä asiat ovat hoitoyksikössä asuvien ihmisten elämänlaadun kannalta tärkeimpiä. Resursseja on suunnattava näihin kohteisiin.

Kehittämisaatuksia kulttuuritoimijoille.

- Rajojen rikkomista ja luovuuden korostamista.
Esimerkiksi teatteriesitysten viemistä paikkoihin, jossa ei ole esiintymislavaa, ääni- tai valotekniikkaa.
- Oman aktiivisuuden korostamista. Uusien kontaktien luomista tut-
tujen kohteiden ulkopuolelle esimerkiksi hoitopuoleen.
- Tiedostus yhteiskunnallisesta vastuusta, jota ei voi mitata rahassa.
Vanhusten hyvinvointi tulisi nähdä yhteisenä vastuuna.
- Yhteistyötoiminnan lisäämistä eri tahojen kanssa, esimerkiksi
kuntien, kulttuuritoimien, kulttuurituottajien ja sosiaali- ja ter-
veyspuolen asiantuntijoiden kesken.
- Valmiiksi räätälöityjen ja helppojen ”kulttuuri- ja taidepakettien”
tarjoamista ja myymistä hoitoyksiköihin.

LÄHTEET

Sähköposti- ja puhelinhaastattelut aikavälillä 15.10.2010.–1.3.2011. Kysely lähetettiin 35 hoitoyksikölle ja 53 kulttuurialan edustajalle eri puolille Uusimaata.

Vastausprosentit: hoitolaitokset 60 % ja kulttuuriala 50 %.

Kuntatiedon keskus:

http://www.kuntatieto.fi/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;374;36984;148786;150318;163204

http://www.kuntaportaali.org/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;374;36984;148786;149482

Tilastokeskus:

http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2009/vaerak_2009_2010-03-19_tau_002.fi.html

http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_2009-09-30_kuv_002.fi.html

SUOSITELTAVAA LUETTAVAA:

Lehtonen, Jussi. 2010.

Samassa valossa. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.

Malkamäki, Maiju. 2009.

Kulttuuritoiminnan edistäminen hoitolaitoksissa. Helsinki.

www.uudenmaantaidetoimikunta.fi -> julkaisut

Varho, Jenni & Lehtovirta, Mauri (toim.). 2010.

Taidetta ikä kaikki. Helsinki: Helsingin kulttuurikeskus.

LIITE 1.

uudenmaan taidetoimikunta
nylands konstkommission
arts council of helsinki metropolitan region

Tämän tiedustelun avulla pyrin selvittämään, minkä verran kuntanne kulttuuritoimijat jo tekevät yhteistyötä alueen hoitolaitosten, sairaaloiden jne. kanssa. Tavoitteena on auttaa laitoksia ja kulttuurintekijöitä löytämään toisensa sekä laitoksen asukkaita että hoitajia hyödyttävällä tavalla. Tiedustelu suoritetaan Uudenmaan taidetoimikunnan toimesta osana Opetus- ja kulttuuriministeriön käynnistämää toimintaohjelmaa "Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia".

Toivon teidän vastaavan alla olevaan muutamaaan kysymykseen.

Kiitos yhteistyöstä!

Kysymykset:

1. Kuinka usein hoitolaitoksessanne käy ulkopuolisia taiteilijoita esiintymässä? Viikoittain, kuukausittain, harvemmin?
2. Entä esimerkiksi musiikkiopiston, tanssiopiston oppilaita tai päiväkodin lapsia esiintymässä? Viikoittain, kuukausittain, harvemmin?
3. Entä vapaaehtoisia/omaisia esimerkiksi laulattamassa, ulkoiluttamassa asukkaita, tuomassa eläimiä vierailulle tms.? Viikoittain, kuukausittain, harvemmin?
4. Mitkä olisivat erityisen tarpeellisia ja/tai yhteisöänne ilahduttavia tapahtumia?
5. Minkä tahojen kanssa toivoisitte yhteistyötä? Esimerkiksi kaupunginteatteri, orkesteri, musiikkioppilaitokset, kuvataideoppilaitos, tanssiopisto... Millaisia toiveita teillä olisi näiden tahojen suhteen?
6. Onko teillä budjetoitu rahaa ulkopuolisten esiintyjien saamiseksi?
7. Mitä muuta haluaisitte sanoa?

LIITE 2.

uudenmaan taidetoimikunta
nylands konstkommission
arts council of helsinki metropolitan region

Tämän lyhyen tiedustelun avulla pyrin selvittämään miten kulttuuripalveluja hyödynnetään hoitolaitoksissa. Samanaikaisesti selvitetään myös missä määrin kuntien eri kulttuuritahot ovat huomioineet ja lähestyneet hoitolaitoksia. Tarkoituksena on tarjota tietoa ja ehdotuksia molemmille tahoille. Pyrimme vaikuttamaan sekä eri laitoksissa asuvien että henkilökunnan hyvinvointiin kulttuurin keinoin.

Tiedustelenkin, että

1. Oletteko ottaneet huomioon kulttuuritarjonnassanne erilaiset asiakasryhmät, jotka eivät itse pääse kuluttamaan kulttuuria, vaan kulttuuri pitää tuoda asiakkaan luokse? Miten esimerkiksi?
2. Oletteko käyneet esiintymässä tai tapaamassa kuntanne eri hoitolaitoksissa asuvia asukkaita ja henkilökuntaa?
3. Missä hoitolaitoksissa ja miten usein? Satunnaisesti vai säännöllisesti?

MUISTIINPANOJA:

